

Milli Saraylar

KÜLTÜR - SANAT - TARİH DERGİSİ SAYI: 6 / 2010

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İSTANBUL 2010

Osmanlı Sarayı'nda Japonlar ve Eserleri

Tahsin TOĞRAL*

19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Japon İlişkileri: Torajiro Yamada ya da Abdülhalil Yamada Paşa.

Japonya'dan getirilmiş Ginkgo Biloba ağaçlarıyla hayranlık uyandıran İhlamur Kasırları, tarihimizin en trajik deniz kazalarından biri olan Ertuğrul Faciası, Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'ndaki Japon Evi, sarayın bahçesine Japonya'dan getirilen egzotik kuşlar, Beyoğlu'nda Nakamura Shoten adında bir ticarethane, Dolmabahçe Sarayı'ndaki Japon Salonu ve bunların ortak paydasındaki isim Torajiro Yamada veya Osmanlı'da anıldığı ismiyle nam-ı diğer Abdülhalil Yamada Paşa...

Çoğu kimsenin adını yeni duyacağı bu isim, 19. yüzyıl sonlarında Türk-Japon yakınlaşmasında öncülük yapmış, Sultan II. Abdülhamid'den büyük iltifat ve destek görmüş bir Türk dostu olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya arasında resmî ilişkinin bulunmadığı 19. yüzyılın ikinci yarısında, Sultan II. Abdülhamid'in sürpriz bir misafiri vardı: Japon asilzadesi Prens Akahito Komatsu. Rusya ile savaşa varan anlaşmazlıklar yaşayan Japonya'nın, Batı'ya açılma ve Batı'da Rusya'ya karşı müttefik edinme arayışının bir sonucu olan bu ziyaret, tarihte en üst düzeyde gerçekleşen ilk Türk-Japon resmî buluşması olmuştur.¹ Bu ziyarenin arkası planı, bundan yıllar önce Japon İmparatoru Meiji'nin, Batı devletlerinin teşkilât ve kültürel yapılarını incelemek amacıyla Avrupa'ya gönderdiği Japon diplomatların Osmanlı İmparatorluğu'na gelişine dayanmaktadır. İmparator Meiji tarafından görevlendirilen kâtip Fukuchi'nin, 1873 yılında İstanbul'a gelmesi, iki imparatorluk arasındaki ilk ikili gelişme olarak tanımlanmaktadır.²

Bu başlangıcın ardından 1881 yılında Japon imparatorluk temsilcisi Masaharu Yoshida Furukawa, beraberinde bir heyete İstanbul'a gelmiş, Sultan II. Abdülhamid tarafından özel ilgiyle karşılanan bu ziyaret, karşılıklı olarak siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler kurulması kararının benimsenmesiyle sonuçlanmıştır.³ Bu ziyaretten sonra Japonya'nın, Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmak için gayret içerisinde olduğu, Sultan II. Abdülhamid'in de Japonya'ya büyük önem verdiği anlaşılmaktadır.

1 Japonya'dan getirilip İhlamur Kasırları'nın bahçesine dikilen Ginkgo Biloba ağacı.

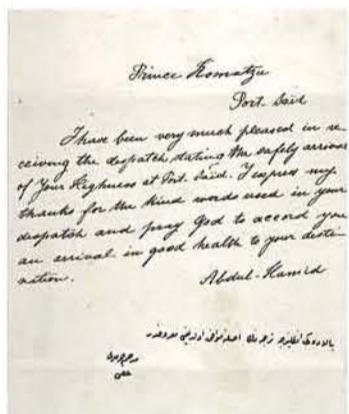

1

2

3

2 Sultan II. Abdülhamid'in Türkiye'de daha önce hiçbir kaynaktan yer almayan ve Japonya'da Tadahisa Takahashi tarafından yazılan (Ertuğrul Fırkateyni'nin Mirası s. 9) adlı kitabından alınan fotoğrafı.

3 Sultan II. Abdülhamid'in Prens Kamatsu'ya hitaben yazılmış İngilizce mektubu.

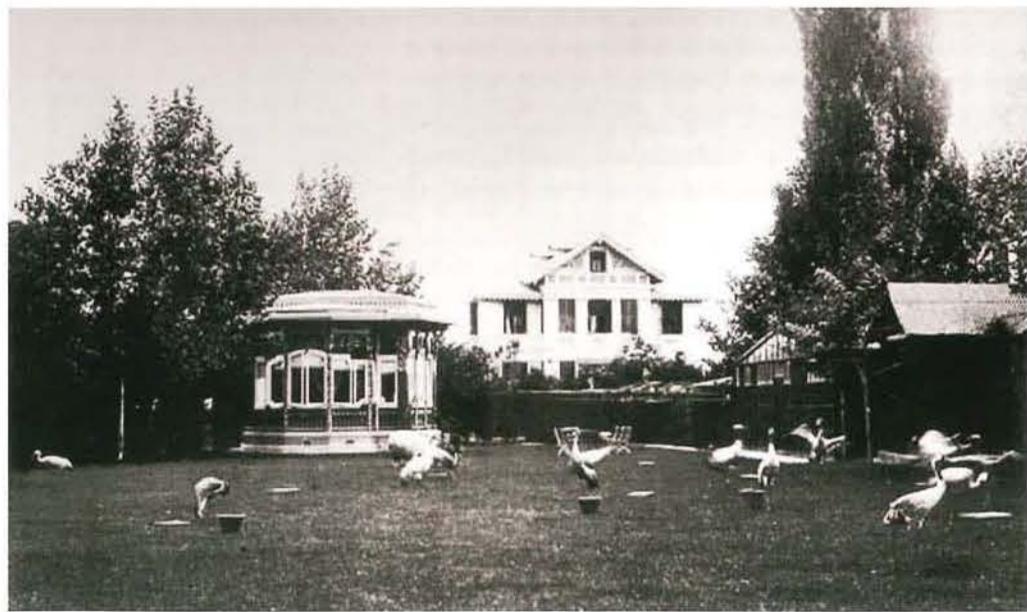
4 Sultan II. Abdülhamid'in Japonya'dan getirtip Yıldız Sarayı bahçesinde beslediği değişik türden kuşlar.

İmparator Meiji ile önemli bir değişim yaşamış olan Japonya, Avrupa'daki askerî ve ekonomik gelişmeleri takip ederek, aynı zamanda ülkesindeki gelişmeleri göstermek amacıyla deniz aşırı ülkelere açılmaya başlamıştır. Bu açılımın temelinde Rusya'ya karşı Batı'da destek arayışı olduğu, benzer istekleri Sultan II. Abdülhamid'in de taşıdığı birçok tarihçi tarafından ifade edilmektedir. Bu bağlamda İmparator Meiji, Prens Akihito Komatsu'yu, 1887 yılında İstanbul'a göndermiştir. Prens Komatsu ve eşi, önce Paris'e uğramış, Avrupa'daki askerî tesisleri inceledikten sonra İstanbul'a gelmiştir. Sultan II. Abdülhamid, Prens Komatsu ve beraberindekileri Yıldız Sarayı'nda kabul etmiş, Prens Komatsu Japon İmparatoru'nun gönderdiği nişan ve hediyelerini Saray'da Sultan II. Abdülhamid'e sunmuştur.⁴

Japon İmparatoru Meiji'nin gönderdiği, Japonya'nın en büyük nişanı olan Krizantem Nişanı, sarayda Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuş, karşılık olarak Sultan II. Abdülhamid de Prens Komatsu, eşi ve beraberindekilere çeşitli rütbe ve nişanlar vermiştir. Gelen misafirlere Göksu (Küçük-su) Kasrı tahsis edilmiş, ikamet edecekleri mekâna ulaşabilmeleri için emirlerine gemi ve istimbota

rilmıştır.⁵ Prens Komatsu ve eşi misafirliği süresince özel ilgi gösteren Sultan II. Abdülhamid, konuklarının dönüş yolculuğuyla da yakından ilgilenmiştir. Dönüş yolculuğunda Port Said Limanı'na vardığını öğrendiği Prens'e hitaben İngilizce yazılmış mektupta: "Sizin Port Said'e sağlıklı ve güvenli bir şekilde varmanız beni çok memnun etti. Zatiâlinizin nazik sözlerinize çok teşekkür ediyorum. Allah'a, varacağınız yere sizi sağlıklı bir şekilde ulaştırması için dua ediyorum. Abdülhamid." ifadeleri yer almaktadır.

Japon İmparatoru'nu temsil eden Prens'in gördüğü ilgi, imparatoru son derece memnun etmiş ve İmparator Meiji elçileri vasıtasyyla Sultan II. Abdülhamid'e teşekkür mektubu ve bazı özel hediyeler yollamıştır. Japon İmparatoru mektubunda, Sultan II. Abdülhamid'den İslâm dini, ilim ve teknolojik gelişmeler,

4

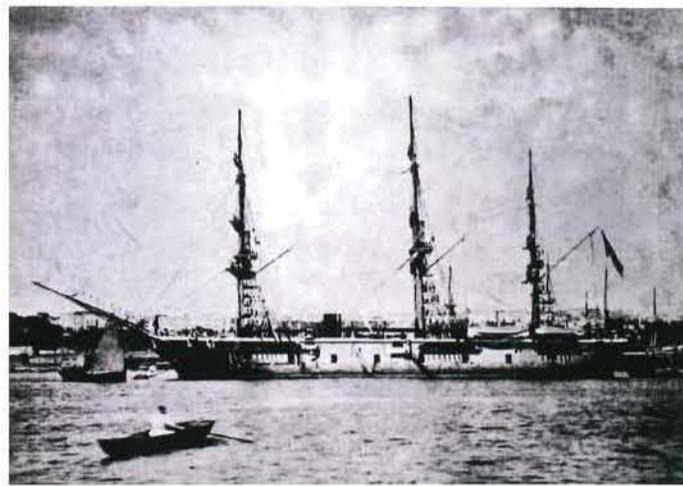

vakıflar, hayır kurumları vb. konularla ilgili Japonca veya Fransızca dillerinde hazırlanmış bilgiler gönderilmesini rica etmektedir. Özel hediyeler arasında ise ülkemizde bulunmayan türde kuşlar ve ördekler de bulunmaktadır.

Gelen heyetler ve karşılıklı hediyelerin verilmesi sonrasında Sultan II. Abdülhamid, 1890 yılında ziyaretlerin iadesi ve iyi niyet göstergesi amacıyla İmparator Meiji'ye teşekkür mektubu, altın ipliklerle çiçek motifleri işlenmiş bir örtü ile bazı hediye ve nişanlar yollamak üzere Ertuğrul Firkateyni'nin mürettebatını görevlendirmiştir. Uzun sürecek yolculuk için firkateyne gerekli bakımlar yapılmış, muhalif seslere rağmen 1889 yılı Temmuz ayında top atışları eşliğinde ve halkın coşkulu uğurlamasıyla zorlu yolculuk başlamıştır.

Japonya seyahati boyunca İzmir, Port Said, Aden, Bombay, Colombo, Singapur, Hong Kong, Fuzhou, Nagasaki Kobe ve Yokohama güzergâhını izleyen, uğradığı limanlarda gördüğü olağanüstü ilgi nedeniyle 11 ay süren bir yolculuğun ardından, Japonya'ya varan Ertuğrul Firkateyni, burada büyük ilgiyle karşılanmıştır. Osman Paşa ve beraberindeki seçilmiş heyet, İmparator Meiji tarafından kabul edilmiş ve onlara nişanlar verilmiştir.⁷

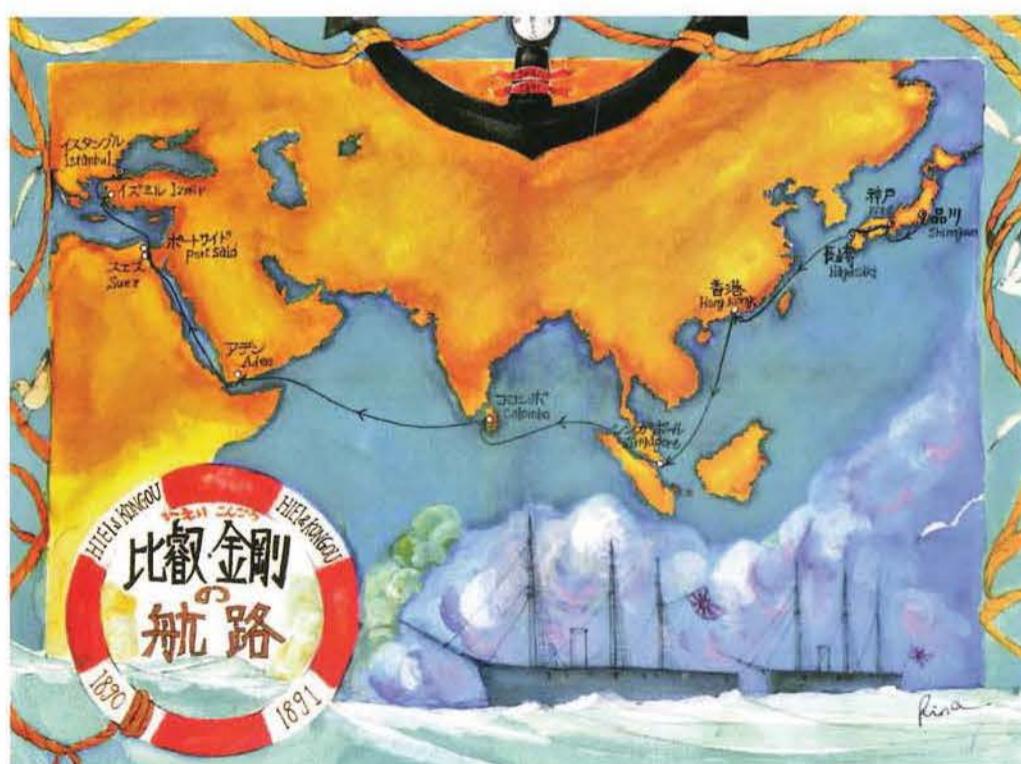
Verilen resmi görev tamamlanmış fakat Japonya'da baş gösteren kolera salgını nedeniyle dönüş ancak üç ay sonra başlayabilmiştir. Ertuğrul Firkateyni dönüş yolculuğunun başlangıcında şiddetli bir tayfuna yakalanarak Oshima yakınlarında kayalıklara çarparak batmıştır. Bu faciada Osman Paşa'nın da aralarında

5

6

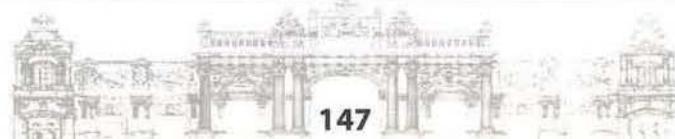

7

5 Japonya'ya gönderilen Ertuğrul Firkateyni.

6 Ertuğrul Firkateyni'nin mürettebatı.

7 Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya seferinde izlediği güzergâh, (Tadahisa Takahashi, Ertuğrul Firkateyni'nin Mirası adlı kitabından s. 38).

8

bulunduğu 600'e yakın mürettebat şehit olmuştur. Oshima köylülerini, 69 denizcinin kurtarılmasında ve şehitlerin defnedilmesinde büyük çaba sarf etmiştir. Bu feci kaza, Türkler kadar Japonları da üzmemiş, sonrasında Japon halkı yardım kampanyaları düzenlemiştir, bu kampanyalar Torajiro Yamada ve Jiji (cici) Shinpo gazetesinde yazan Shotaro Noda öncülüğünde yürütülmüştür.⁸

Ertuğrul Gemisi'nin batması, aslında uzak coğrafyalarda yer alan, birbirini tanımayan iki halkı birbirine yakınlaştırmış, bu facia sonrasında Osmanlı ülkesine gelen Torajiro Yamada adında bir Japon'un hayatında da dönüm noktası olmuştur. Torajiro Yamada Japonya'da çay hocasıken, yardım kampanyası sonrasında kendi çabalarıyla topladığı paraları Osmanlı Devleti'ne ulaştırmak üzere 1892 yılında İstanbul'a gelmiştir. Torajiro Yamada, Sultan II. Abdülhamid'in huzuruna çıkararak, yaklaşık 5000 Yen tutarındaki parayı mağdur yakınlarına verilmek üzere yetkililere teslim etmiş, Fransızcası ile iletişim sorunu yaşamadan kendisini ifade etmiştir. Akabinde Dolmabahçe Sarayı'nda hususî olarak ağırlanmıştır.

Sultan II. Abdülhamid, asıl ve samimi davranışından dolayı Torajiro Yamada'ya yakın ilgi göstermiştir. Japonya'dan geliş nedeni olan paraların teslim edilmesi hedefine ulaşan Torajiro Yamada İstanbul'u gezmeye başlamış ve yaklaşık üç yıl kadar bu şehirde kalmıştır.⁹

Sultan II. Abdülhamid de bu Türkiye âşıği genç Japon'u çok sevmiştir, Fransızca bilen bir öğretmeni, Yamada'ya Türkçe öğretmesi için görevlendirmiştir. Torajiro Yamada Türkçeyi öğrendikten sonra Sultan II. Abdülhamid Yamada'dan Türk Subaylarına Japonca öğretmesini istemiş, Padişahın emriyle Kara Kuvvetleri'nden 6 kişi, Deniz Kuvvetleri'nden 1 kişi Shotaro Noda ile birlikte Torajiro Yamada'dan Japonca dersi almaya başlamıştır.

9

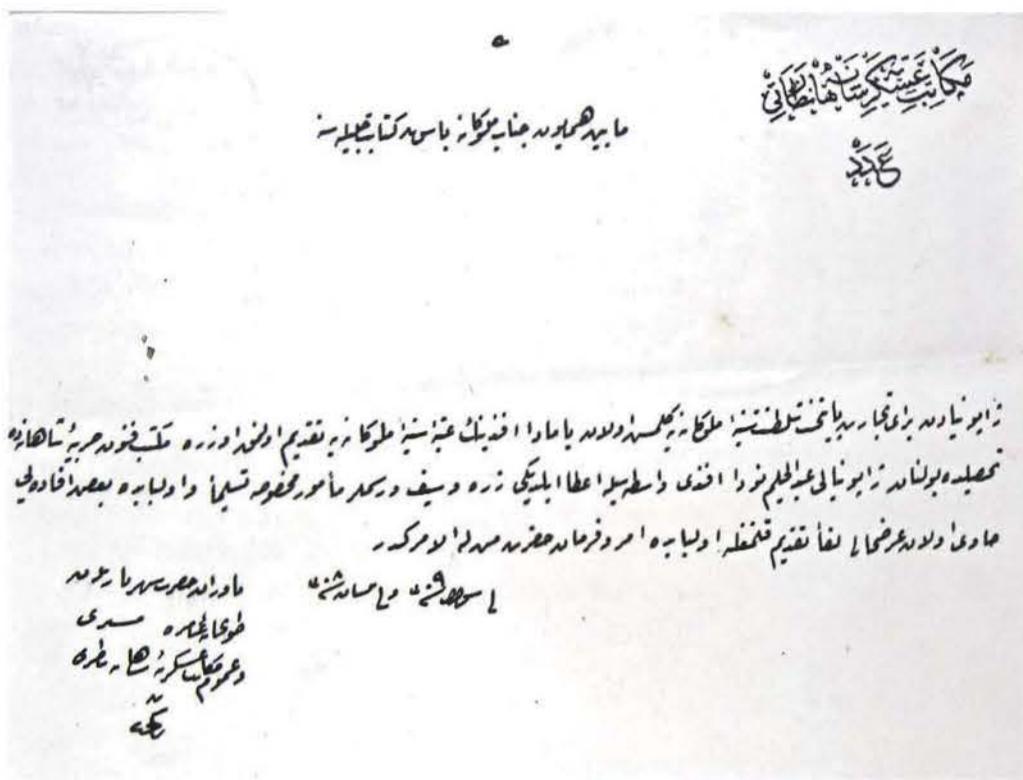
8-9 Torajiro Yamada, Türk kıyafetleri ve 4. dereceden Mecidiye Nişanı'yla çekilmiş fotoğrafı.

10 Aralarında Atatürk'ün de bulunduğu Japonca öğrenen askeri öğrenciler ve Torajiro Yamada, (Tadahisa Takahashi, Ertuğrul Firkateyni'nin Mirası adlı kitabından s. 27).

10

11

Kısa süre içerisinde Torajiro Yamada Türk kültürüne ve ülkeye alışmış, hatta ders verdiği Harb Akademileri öğrencileri vasıtıyla Sultan II. Abdülhamid'e sunulmak üzere, Samuray zırhi, altın işlemeli kamasını ve Japon-Çin savaşını gösteren bazı resimleri Tophane-i Amire, Padişah'ın yaveri ve Harb Okulu Komutani'ndan oluşan bir heyete teslim etmiştir.¹⁰

Bir süre sonra Sultan II. Abdülhamid Torajiro Yamada'ya Japon malları satan bir mağaza açmasını tavsiye etmiş, bu teklife çok sevinen Torajiro Yamada 1893 yılı sonlarında İstiklal Caddesi üzerinde, eşinin kardeşleriyle birlikte onların soyismi "Nakamura" ile Nakamura Shoten isimli bir mağaza açmıştır.¹¹

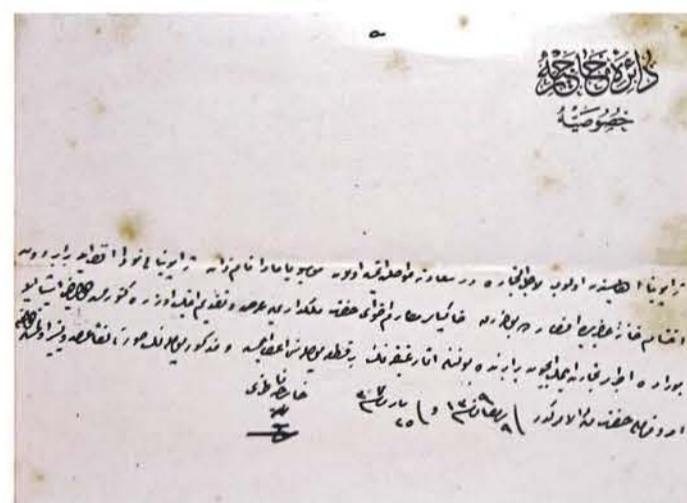
Batılı tüccarların yoğun olarak bulunduğu bir merkez konumunda olan İstiklal Caddesi, Uzakdoğu kökenli objelerin satıldığı tek dükkan olan bu mağaza ile daha da renklenmiştir. Pera'da (günümüzde İstiklal Caddesi No: 91) açılan bu mağazada Japonya'dan gelen ipeklier, porselenler, bambu ağacından yapılmış ürünler ile eski eser niteliğindeki Uzakdoğu mobil-yaları ve paravan gibi otantik el sanatı ürünleri satılırken, Japonya'ya ilaç yapımında kullanılan afyon, tütün, deri vb. ürünler götürülmüştür. Zaman zaman Japonya'ya gidip gelen Torajiro Yamada, Osmanlı Devleti'nde Japon elçiliği olmaması nedeniyle serbest ticaret yapabilmek gayesiyle Devlet tarafından himaye edilmesi için başvuruda bulunmuştur.¹²

Yamada'nın başvurusu yaklaşık üç ay sonra kabul edilmiştir.¹³ Özellikle Japon ve Uzakdoğu porselenleriyle de Sultan II. Abdülhamid'in ilgisini çekmeyi başaran Yamada'nın eski eser niteliğindeki objeleri sata-

11 Torajiro Yamada tarafından Sultan II. Abdülhamid'e sunulan hediye ait belge.

12 Torajiro Yamada'nın getirdiği eski eser niteliğindeki objeleri satmak için (bir nüshası Padişah'a verilmek üzere sunduğu) Hariciye Nazırı'na başvurduğu belge.

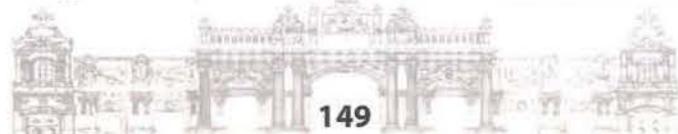
13 İstanbul'daki ilk Japon mağazası Nakamura Shoten'in açıldığı yer İstiklal Caddesi.

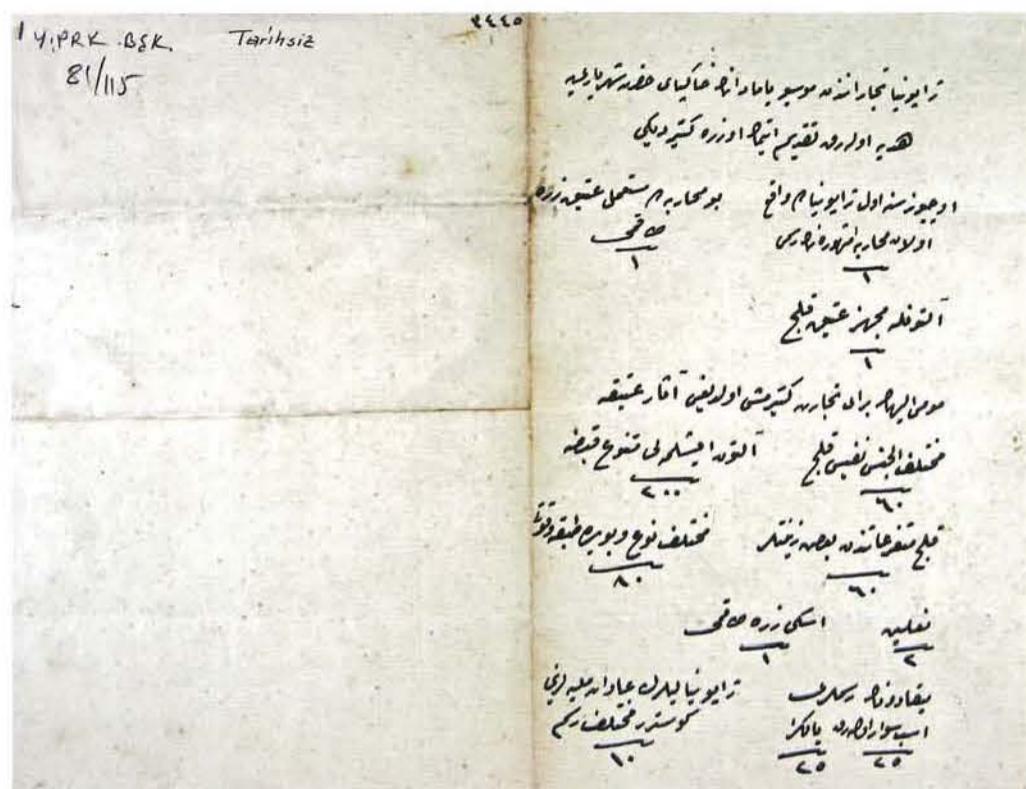
12

13

149

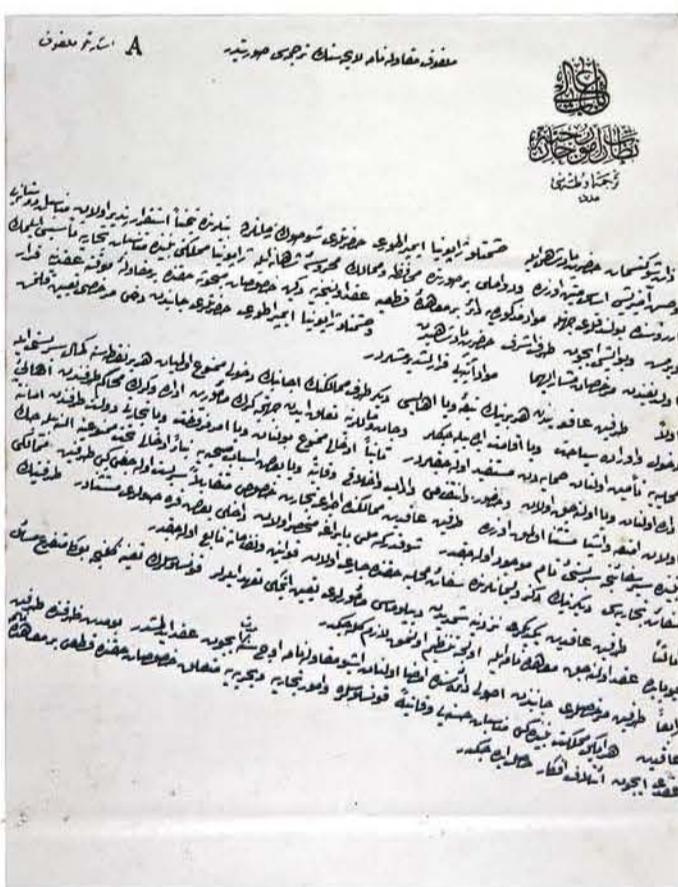
14

14 Torajiro Yamada'nın satmak için getirdiği eserlerin listesi.

15 Hazırlanmasında Torajiro Yamada'nın öncülük ettiği Türk ve Japon devletlerinin arasında 3 yıl geçerliliği olan, 4 maddeden oluşan ticaret antlaşması belgesi.

16 Torajiro Yamada'nın Sultan II. Abdülhamid'i anlatığı belge, (Türk-Japon Derneği Gazetesi Sayı:23, s. 78)

17 Torajiro Yamada'nın Padişah'ın isteği üzerine Japonya'dan getirttiği özel yapılmış marangoz aletleri.

15

panolar, paravanlar, altın işlemeli 60 adet değerli kılıç, farklı özellikte altın işlemeli 200 adet kabza, 80 adet muhtelif boyutlarda tabaka ve birçok süslü kutu dışında Japonların millî adetlerini gösteren resim vb. gibi otantik Japon işi ve Uzakdoğu kökenli birçok objeyi Pera'da açtığı Nakamura Mağazası vasıtasiyla hanedan mensuplarına sattığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.¹⁷

150

bilmek için yanındakilerle birlikte Hariciye Nazırı'na müracaat ederek, getirdiği objelerin listesini içeren bir pusulayı Padişah'a iletilmek üzere kendisine verdigi arşiv belgelerinden anlamaktayız.¹⁴ Mevcut arşiv belgelerinden son derece girişen bir ticaret adamı olduğu anlaşılan Yamada'nın önerileri doğrultusunda, Osmanlı Devleti ile Japonya arasında üç yıllık ticaret antlaşması imzalanmıştır.¹⁵ Arşiv belgelerinde, anlaşmanın müsveddesinin Yamada tarafından hazırlandığı ifade edilmektedir. Belgelerde: "Uzun sene-lerden beri Dersaadet'te ikamet etmiş olan Japonya tüccarından Mösöy Yamada, Hariciye Nazırı'na iki taraf tebaası hakkında icra olunacak muameleye dair tanzim edilen beyannamenin Mösöy Yamada tarafın-dan tevdi edildiği ve işbu beyanname ticari serbestlik sağlayan bir muahedenamedir. Can ve malları temin olunarak himaye altında bulundurulacaklardır. İleride diploması memurlarının tayin edileceği..." ifadeleri yer almaktadır.¹⁶

Yapılan ticaret anlaşmasıyla Osmanlı toprakları içerisinde, seyahat, ticaret can ve mal güvenliği temin edilen, ticari serbestlik sağlanan Torajiro Yamada, iki devlet arasında diplomatik ilişki olmamasına rağmen istediğini elde etmiştir. Bu serbestlik sayesinde bu-gün müzelerde sergilenen değerli mobilyalar, el emeği

トルコの柿の木

話はもとへ戻つて、土帝アブデル・ハミット二世は、生物学並びに木工等には御趣味が深かつたので、日本の柿の木三十餘種及竹材等を取寄せ方の御下命があつたので、これらと外に大工道具も一と揃見ごとの意匠のもとに、鮑や螺の柄その他には蒔繪及び象牙珊瑚青貝等を締めこんだものを、日本から送らせたこともあつた。これ等到着後、柿の苗は宮中並に離宮の後園に、又竹材は私の監督のもとに日本風の家屋があつたので建築し、土帝の御遊意を慰めたてまつた。更に日本の鳥類を集めたいとの仰せがあつたので、私は歸朝し、往復六ヶ月、川命を果してトルコに赴くに際し、東伏見宮殿下よりお手飼の白鳩鶴一番を土帝へ御進物に、又細川侯より黄鳥、小錦鳥、徳川侯より駒鳥、珊瑚鳥等々を、又青木周藏子より短刀一口、寺内正義伯より日清戦役大寫眞帖、田中綱常氏より時代蒔繪手箱、田健次郎男より木彫小鳥の置物、並に和歌山縣知事小倉久氏より「オスマン・パシャ」以下遭難者の墓石其他の寫眞等を托され、之を携へて土帝に傳献したところ、非常に御喜びの御言葉を得面目を施した。然るに今から八年前、久々でトルコを訪ひ、同地博物館長に面會の節、土帝に献上した傳家の品であらうとは、依つてその由を語つた所館長と共に奇遇を喜ばれ、かうした由來を記したれを右の甲冑に添えて陳列されてゐる。

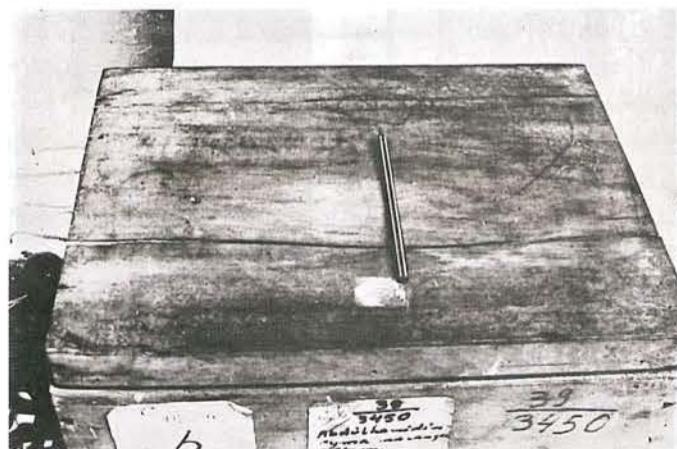
今や私は日本に在つて馬鹿を加へ、確在じてゐるがそのかみ土帝の命により、日本より送つた柿の木はトルコで、年々大きくなつて、秋には美しき實を結び、かの甲冑は同國博物館で多くのトルコ人や旅客の目を射つて、日本の武士道講仰の的となりつゝあるは、何よりも私にとつての喜びとしてゐるところである。

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında Japonya ile Osmanlı Devleti arasında elçilik düzeyinde ilişki olmaması nedeniyle Torajiro Yamada adeta Fahrî Konsolos görevi yapmış, Japonya'dan gelen bütün heyetler Nakamura Ticarethanesi'ndekilerle temas geçmiştir. Zamanla Sultan II. Abdülhamid ile dostluğu artan Torajiro Yamada aile yadigarı 300 yıllık Samuray zırhını, altın ile süslü kılıcını ve bazı özel eşyalarını padişaha hediye etmiştir. (Kılıç ve zırh günümüzde Topkapı Sarayı'nda sergilenmektedir.)

Torajiro Yamada'nın getirdiklerinin sadece eski eser niteliğinde objeler olmadığını yine arşiv belgelerinden öğrenmekteyiz. Botanik ve biyolojiye, değişik bitki ve hayvan türlerine meraklı olduğu Japonya ve Türkiye'deki yazılı kaynaklardan anlaşılan Sultan II. Abdülhamid, Yıldız Sarayı bahçesine seralar ve kuşluklar yapmıştır. Sera ve kuşluklara yurt dışından Türkiye'de nadir bulunan türde kuş ve bitkiler getirmiştir, bu bitkileri hanedanın kullandığı saray, köşk ve kasır bahçelerine diktirmiştir.

15 Ekim 1939 yılında yayınlanmış Türk-Japon Derneği Gazetesi sayfa 78'de Yamada Sultan II. Abdülhamid'i şöyle anlatmaktadır: "Türk Padişahı Sultan II Abdülhamid biyoloji ve marangozluğa çok meraklıydı. Benden Japonya'da özel yapılmış marangoz aletleri, çeşitli bitkiler kaki/ginkgo ağacı, bambu, ...rengârenk kuşlar istedi. Japonya'da altı ayda bunları temin edip padişaha ilettim. Çok memnun olmuştu. Getirdiğim fidanları saray ve köşklerin bahçelerine diktirdi. Benden Japon usulü bina yapmamı da istedim... Şimdi ben Japonya'da yaşıyorum ama getirdiğim ağaçlar orada büyüyor, bunlar beni çok sevindiriyor..."¹⁸

Bu belgeümüzde saray bahçelerini süsleyen Uzakdoğu kökenli ağaçların bazlarının Yamada tarafından getirildiğini ortaya koyma, belgede bahsedilen, saplarında sedefle işlemeli Japonca "Hino de shyou kai zuu" (Güneş yükselse bereket yapar ya da ticaret başlar) anlamına gelen yazının yer aldığı, Japonya'da özel yapılmış marangoz aletleri günümüzde "39/3450 env. numarası, Abdülhamid Sani'ye aittir." kaydıyla Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır.¹⁹

18

18 1894 depreminden sonra Torajiro Yamada'nın getirdiği Bambu tahtalarından Yıldız Sarayı Bahçesi'ne yapılmış Japon evi.

19 Uzakdoğu motifli dolap kapağının detayı.

20 Yıldız Sarayı'nda Bambu ağaçlarından yapılmış Japonkâr objeler.

21 Sultan Reşad için hazırlanan ve Dolmabahçe Sarayı'na, Yıldız Saray'ından getirilmiş Japonkâr dolap.

Yıldız Sarayı bahçesinde yapılan sayımlar ve envanter tespit çalışmalarında, Yamada'nın söz ettiği Kaki ağacı ve diğer Uzakdoğu kökenli bitkilerin varlığı ve dikim tarihleri verilen bilgilerle tamamen örtüşmektedir.²⁰ Yıldız Sarayı dışında o dönemde hanedan mensuplarının kullandığı Mediha Sultan Yalısı, İhlamur Kasırları bahçesi vb. yerlerde Uzakdoğu orijinelli, o dönemde dikilmiş bir çok ağaç varlığı tespit edilmiştir.²¹

Yıldız Sarayı ve çevresi Sultan II. Abdülhamid'in padişahlığı zamanında çok hızlı bir gelişme süreci geçirmiştir. Yıldız Sarayı yapılarının üslup ve biçim yönünden farklılıklarını Yıldız Sarayı'ni kendine özgü bir yerleşme alanı yapmıştır. Yapılarla görülen çeşitlilik çok sayıda mimar ya da yapı ustanının bu yapılaşmada katkısı olduğunu ortaya koymaktadır. Yıldız Sarayı ile ilgili yazılı ve görsel birçok belgede grotto üzerinde, değişik mimariyle dikkat çeken bir yapının varlığından söz edilmekte, bu yapıdan genelde Kaskat Köşkü olarak bahsedilmektedir. Mevcut fotoğraflar çerçevidinde grotto üzerinde yer alan ve birçok araştırma çalışmasında Kaskat Köşkü olarak isimlendirilmiş bu yapı gerçekte Torajiro Yamada'nın bambu tahtalarından yaptırdığını söyledişi üç odalı Japon Evi'nden başkası değildir. Bu Japon Evi uzun yıllar Sultan II. Abdülhamid'in yatak odası olmuştur. Bu konudaki mevcut belgeler ve zamanın tanıklarının anılarında anlattıkları bu görüşü destekler niteliktedir.²²

1894 yılında vuku bulan İstanbul depremi sonrasında Harem-i Hümâyün'da yaşayanlar çok korkmuş, yaklaşık on gün bahçede kurulan çadırlarda kalmıştır. Bundan sonra Sultan II. Abdülhamid Torajiro Yamada'dan Yıldız Sarayı bahçesine Japon usulü bir bina yapmasını istemiştir. Sultan II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Osmanoğlu hatırlarında: "İşte ondan sonra Büyük Köşk'ün önünde üç odalı, Japon usulü küçük bir köşk yaptırdı. Yanına mavi çinili bir hamam da yaptırmıştı... Hastalığı sırasında Almanya İmparatorundan doktor istemiş, o da Profesör Bergmann'la Doktor Bier'i göndermişti... Doktorlar yatak odasını havasız bulduklarından mutlaka değiştirmesini tavsiye ve bunda ısrar ettiler. Bunun üzerine büyük zelzelede

19

20

Japon usulü yaptırmış olduğu küçük köşkün salonu muvakkaten yatak odası haline getirildi. Divan şeklinde, kırmızı kadife döşeli iki yatak yaptırdı. Birinde annem, birinde de kendi yatardı. Gündüzleri yataklar örtülüür, kanepe haline konurdu. Bu oda gündüzün salon gibi kullanılırdı. Babam tahttan indirilinceye kadar daima orada oturmuş ve yatmıştır.” Ayşe Osmanoğlu’nun *Babam Sultan Abdülhamid* kitabında yer alan bu ifadeler, Torajiro Yamada’nın söyledikleriyle tam olarak örtüşmektedir.²³

Padişahın hususî dairesi önüne ve çinili hamamın yanına grotto tüberine, Yamada’nın getirdiği bambu tahtalarından, Japon usulünde yapılan bu şirin yapı günümüzde yerini başka yapılara bırakmıştır. Sultan VI. Mehmet Vahdettin zamanında (mütareke yılları) çıkan büyük yangında büyük köşkle beraber Japon usulü yapılmış bu köşk de yanmış, yalnız hamam kalmıştır. Daha sonra Sultan VI. Mehmed Vahideddin zamanında yanınan büyük köşkün yerine zarar görmeyen banyo dairesini de içerisinde alacak şekilde, iki katlı kâgır, oldukça sade bir köşk inşa ettirmiştir.²⁴

Yönetim merkezi ve ikametgâh olarak Yıldız Sarayı’nı kullanan Sultan II. Abdülhamid dönemi sona erdiğinde, Yıldız Sarayı’nda hatırı sayılır sayıda Japon ve Uzakdoğu orijinli obje olmuştu. Türk yaşam anlayışına oldukça uyumlu, çiçek ve kuş motifleriyle süslü dolaplar, otantik el işi işlemeli ipekli paravanlar ve duvar panoları gibi Japon işi objeler birçok yeri süslemektedi. Sultan II. Abdülhamid’İN otuz üç yıl süren iktidarının sona ermesi bu eşyaların da yer değiştirmesine neden olmuştur.

Sultan V. Mehmed Reşad cültüsü sonrasında Dolmabahçe Sarayı’nı kullanmayı tercih etmiştir. Bu tercih üzerine Yıldız Sarayı’ndan beğenilen mobilyalar, panolar, paravanlar, avizeler ve birçok obje

21

22

22 Günümüzde Japon Salonu olarak adlandırılan 112 no.lu salonun genel görünümü.

23 Torajiro Yamada'nın yazdığı kitabın kapağı.

24 Japonya'dan getirilip İhlamur Kasırları'nın Bahçesine dikilen Ginkgo Biloba ağacının sonbahardaki görünümü.

Sultan V. Mehmed Reşad için hazırlanan Dolmabahçe Sarayı'nın tefrişinde kullanılmıştır.²⁵ Günümüzde özellikle Dolmabahçe Sarayı Harem Bölümü'nün oda ve salonlarını süsleyen, bir kısmını Torajiro Yamada'nın getirdiği Uzakdoğu orijinli objeler, Saray'ın 112 no.lu salonunun da günümüzde Japon Salonu olarak anılmasına neden olmuştur.

Nakamura Mağazası İstiklal Caddesi'nde bulunan yerini birkaç defa değiştirmesine rağmen 1906 yılına gelindiğinde dahi İstanbul'da tek Japon mağazası olma özelliğini korumuştur. Meiji dönemi entelektüellerinden olan Japon gezgin Kenjirō Tokutomi'nin, "Hilalin başkenti, büyüleyen manzaralarıyla ne kadar güzel... Buradaki tek Japon dükkânının sahibiyle 22 Haziran'da Boğaz'da gezinti yaptı..." ifadeleriyle 1906 Haziranı'nda üç gün kaldığı İstanbul'u ve gözlemlerini anlatırken tek dükkân olarak Nakamura'dan söz etmektedir.²⁶

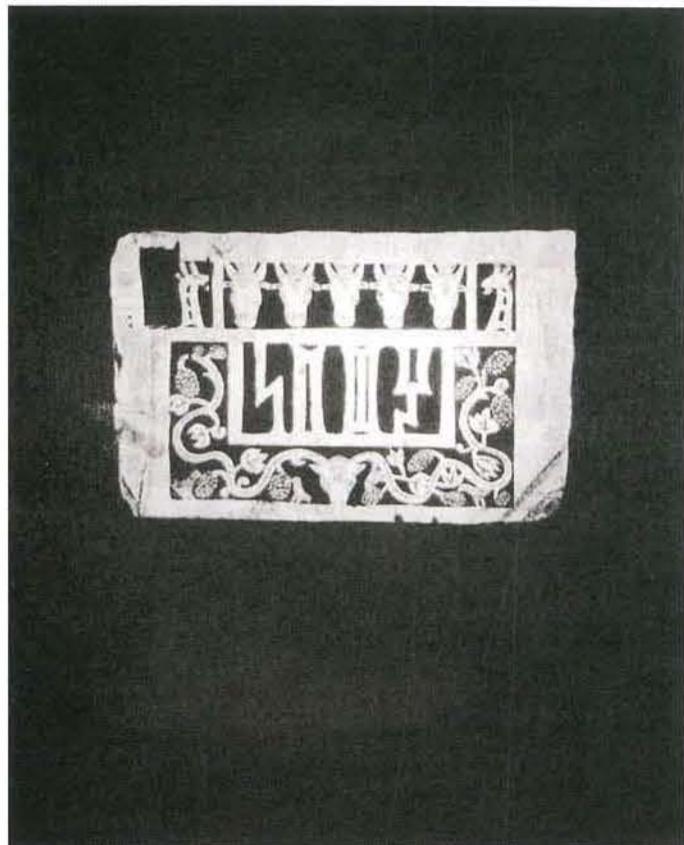
Birinci Dünya Savaşı başlayınca, Japonya yurt dışında yaşayan vatandaşlarını geri çağırılmış, Torajiro Yamada yaklaşık 22 yıl yaşadığı Türkiye'den 1914 yılında ülkesine dönmüş, Nakamura Mağazası da zorunlu olarak kapanmıştır. En son 1931 yılında, Cumhuriyet kutlamaları nedeniyle Türkiye'ye gelen Abdülhalil Yamada Paşa, Japon-Türk Ticaret Dostluk Derneği Başkanı olarak 29 Ekim'de Ankara'da, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ü makamında ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, yaşı Torajiro Yamada'yı gördüğünde, "Sensei" (hocam) diyerek ayakta karşılamış, "Beni hatırlar mısınız? Sizden Japonca öğrenen bir öğrenciydim." demiştir.²⁷ Torajiro Yamada bir zamanlar Japonca dersi verdiği öğrencilerden birinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk olduğunu o zaman anlamıştır.

Bugün birçok kişi tarafından fahri konsolos ve Türk-Japon ilişkilerini kuran kişi tabiri kullanılan Torajiro Yamada, Japonya'da bir çay hocasıyken Ertuğrul Faciası sonrası geldiği ülkede yaklaşık yirmi iki yıl yaşamıştır. Ticaret dışında makinesiyle fotoğraf çekmiş, kendisine ilginç gelen, cami, çeşme gibi yapıların resmini çizmiş, Sultan II. Abdülhamid'e geleneksel Japon çay sunum seremonisini yapmıştır.

Japonya'ya döndüğünde ise, kültürel değerlerini öğrendiği, senelerce yaşadığı İstanbul'u çok iyi özümseyen bir yabancı gözüyle kaleme almıştır. Yamada, 1911 senesinde yazdığı 118 sayfalık *Toruka Gakan* (Türkiye Gözlemleri) isimli kitapla anılarını ölümsüzleştirmiştir ve ilginç tespitleriyle iki halk arasında dostluk köprüsü olmuştur. Japonya da gazete ve dergilerde Türkiye ve Türk halkı konularında yazılar yazmış, Japonya'daki Türkiye bilgisi oluştumuna önemli katkıda bulunmuş, 1957 yılında vefat etmiştir.

Türk örf ve adetlerini tamamen öğrenmiş olması, Türkçe konuşması, giyinişi ve kişisel dostlukları nedeniyle Torajiro Yamada, Abdülhalil Yamada Paşa lakabıyla da anılmıştır. Tarihin kendisine ayırdığı sayfadaki yerini alan ve bu gün Türk-Japon dostluğunun simge isimlerinden biri olan Torajiro Yamada'nın getirdiği objeler Dolmabahçe Sarayı gibi çok kültürlü bir mekânda 112 no.lu salonun Japon Salonu olarak (tek yabancı isimli salonu) anılmasına neden olurken, o zaman dikilen fidanlar dev ağaçlara dönüşmüştür. Ağaçlar dillere destan görünümleriyle saray, köşk ve kasır bahçelerini büyülü bir masal diyarına çevirmekte, verdikleri tohumlarla saray bahçelerinden ülkenin her bir yanına dağılmaya devam etmektedirler.

23

24

AÇIKLAMA

Resim 2 Sultan II Abdülhamid'e ait olup, Türkiye'de bugüne kadar herhangi bir yazılı ve görsel kaynakta yer almayan bu fotoğraf, makale için Japonya'dan temin edilmiştir. Tadahisa Takahashi tarafından yazılan, Türkiye ile Japonya'yı bağlayan Dostluk Köprüsü (The Museum of the Middle Eastern Culture Center in Japan) kitabında yer alan bu fotoğrafla birlikte makale içerisinde kullanılan fotoğrafların bazıları Kushimoto Türk Müzesi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Ertuğrul Faciasının anısına oluşturulan Kushimoto Türk Müzesi Koleksiyonu'nda bulunan fotoğrafların bir kısmı Yamada ailesi tarafından müzeye bağışlanmıştır. Ülkenin her tarafından binlerce fotoğraf çekirerek kendi dönemindeki önemli gelişmeleri belgeleyen Sultan II Abdülhamid'in kendi fotoğrafı çok nadirdir. Ticaret uğraşı dışında kendi fotoğraf makinesiyle fotoğraf çeken ve resim çizen Torajiro Yamada muhtemelen, çok yakın olduğu Sultan II. Abdülhamid'in bu fotoğrafını çekip Japonya'ya götürmüştür.

Resim 9 Sultan II. Abdülhamid'in emriyle Kara Kuvvetleri'nden altı kişi, Deniz Kuvvetleri'nden bir kişi Shotaro Noda ile birlikte Torajiro Yamada'dan Japonca dersi almaya başlamıştır. Fotoğraf, ders alan öğrencilerin bir kısmını göstermektedir. Fotoğrafta oturanlardan sağdan ikinci Torajiro Yamada, onun yanındaki ise Shotaro Noda'dır. Oturanlardan sol başta duran ise, 1931 yılında kendini ziyaret gelen yaşı Torajiro Yamada'ya, "Sensei" (hocam)" diyerek ayakta karşılayan, "Beni hatırlar misiniz? Sizden Japonca öğrenen bir öğrenciydim" diyen Mustafa Kemal Atatürk'tür.

"Her resim bir fikirdir. Bir resim yüz sahifelik yazıyla ifade olunamayacak siyasi ve hissi manaları telkin eder. Onun için ben tahriri münderecatlarından ziyade resimlerden istifade ederim." Bu sözlerin sahibi olan Sultan II. Abdülhamid'in çok ilginçtir ki kendi resmi yok denenecek kadar azdır. Sarayda fotoğraf çeken birkac kişiden biri de Torajiro Yamada olmuştur.

*Maslak Kasırları Koruma Amir Vekili, TBMM Milli Saraylar.

NOTLAR

- 1 Cezmi Eraslan, *II Abdülhamid ve İslam Birliği*, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1992, s. 362–372; Erol Mütercimler, *Japonya Yolunda Ertuğrul Firkateyni Sea Life*, S: 12, İstanbul, Eylül 2002, s. 48.
- 2 Tadahisa Takahashi, "Türk-Japon Münasebetlerine Kısa Bakış (1871-1945)", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, S: 18, 1982, s. 125-126; Hee Soo Lee, "Osmanlı-Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet", *Türk Diyanet Vakfı Yayınları*, Ankara, 1989, s. 25.
- 3 Ali Volkan Erdemir, *A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2009, s. 191.
- 4 BOA, Sene 1303.
- 5 BOA, 17 Eylül 1303.
- 6 Fuat Ezgü, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harb Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1962, s. 14.
- 7 BOA, 14 Haziran 1890.
- 8 Tadahisa Takahashi, *Ertuğrul Firkateyni Mirası - The Museum of the Middle Eastern Culture Center in Japan*, Japonya; Jiji (cici) Shinpo gazetesinde yazan Shotaro Noda öncülüğünde yürütülmüş yardım kampanyasında Japon halkı yaralı ve mağdur yakınlarına verilmek üzere büyük yardımlarda bulunmuştur. Shotaro Noda Torajiro Yamada dan önce geldiği İstanbul'da Yamada ile birlikte Japonca dersi vermiş ancak hastalanması nedeniyle kısa sürede ülkesine dönmüştür.
- 9 Tadahisa Takahashi, *Orta Doğu Kültür Merkezi Müzesi Kitabı*, Japonya; Kazumi Takaya Araştırmacı yazar - Trukish / Japanese Interpreter Coordinator Shinchosha Yayınevi.
- 10 BOA, Nisan 1308.
- 11 Tadahisa Takahashi, *Orta Doğu Kültür Merkezi Müzesi Kitabı*, Japonya, s. 28.
- 12 BOA, 7 Ekim 1899.
- 13 BOA, 16 Kanun-i Sani.
- 14 BOA, 1307.
- 15 BOA.
- 16 BOA, 27 Ramazan 1317 Hariciye Nazırı.
- 17 BOA, YPRK. BŞK.Bel. No 81 / 115.
- 18 Japon-Türk Derneği Gazetesi, S: 23, 15 Ekim 1939, s. 78.
- 19 Feryal, İrez, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası*, Atatürk Kültür Merkezi Yayıncılık: 23, Ankara, 1988, s. 43-44.

- 20 Münevver Dağgülü, *Yıldız Sarayı - Selamlık Bahçesi: Hasbahçe - İçbahçe: Tespit ve Envanter Çalışması*, İstanbul, 1993.
- 21 Faik Yaltırık, Asuman Efe, Adnan Uzun, *Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları, Egzotik Ağaç ve Çalıları*, İstanbul, 1997.
- 22 Fuat Ezgü, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harb Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1962, s. 14.
- 23 Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdulhamid*, İstanbul, 2007, s. 48-49, 104.
- 24 Fuat Ezgü, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harb Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1962, s.26.
- 25 *150 Yılın Sessiz Tanıkları; Dolmabahçe Sarayı Fotoğraf Albümleri*, İstanbul, 2006, s. 119-121.
- 26 A. Volkhan Erdemir, "20. Yüzyıl Başında İstanbul'da Bir Japon Gezgin - Kenjiro Tokutomi'nin Türkiye İzlenimleri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2009, s. 194.
- 27 Hironao Matsutani, İstanbul'u Seven İnsanlar Kitabı, s. 87.

KAYNAKÇA

- BOA, Sene 1303.
- BOA, 17 Eylül 1303.
- BOA, 1307
- BOA, Nisan 1308.
- BOA, 27 Ramazan 1317 Hariciye Nazırı.
- BOA, 14 Haziran 1890.
- BOA, 7 Ekim 1899
- BOA, 16 Kanun-i Sani
- BOA, YPRK. BŞK. Bel. No 81/115.
- DAĞGÜLÜ, Münevver, *Yıldız Sarayı - Selamlık Bahçesi: Hasbahçe - İçbahçe: Tespit ve Envanter Çalışması*, İstanbul, 1993.
- ERASLAN, Cezmi, *II Abdulhamid ve İslam Birliği*, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1992.
- ERDEMİR, Ali Volkhan, *A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2009, s. 191.
- ERDEMİR, Ali Volkhan, "20. Yüzyıl Başında İstanbul'da Bir Japon Gezgin - Kenjiro Tokutomi'nin Türkiye İzlenimleri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 2009, s. 194.
- EZGÜ, Fuat, *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, Harb Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1962.
- IREZ, Feryal, *XIX.Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası*, Atatürk Kültür Merkezi Yayıncılık, Ankara, 1988, s. 43-44.
- Japon-Türk Derneği Gazetesi*, S: 23, 15 Ekim 1939, s. 78.
- LEE, Hee Soo, *Osmanlı-Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 25.
- MATSUTANI, Hironao, *İstanbul'u Seven İnsanlar Kitabı*.
- MÜTERCİMLER, Erol, *Japonya Yolunda Ertuğrul Firkateyni Sea Life*, S: 12, İstanbul, Eylül 2002.
- OSMANOĞLU, Ayşe, *Babam Sultan Abdulhamid*, İstanbul, 2007.
- TAKAHASHİ, Tadahisa, *Ertuğrul Firkateyni Mirası - The Museum of the Middle Eastern Culture Center in Japan*, Japonya.
- TAKAHASHİ, Tadahisa, *Orta Doğu Kültür Merkezi Müzesi Kitabı*, Japonya.
- TAKAHASHİ, Tadahisa, "Türk-Japon Münasebetlerine Kısa Bakış (1871-1945)", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, S: 18, 1982, s. 125-126.
- YALTIRIK, Faik, EFE, Asuman, UZUN, Adnan, *Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları, Egzotik Ağaç ve Çalıları*, İstanbul, 1997.
- 150 Yılın Sessiz Tanıkları; Dolmabahçe Sarayı Fotoğraf Albümleri*, İstanbul, 2006.

